

Az Európai Unió iránymutatásai a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának előmozdításáról

(2005/C 327/04)

I. CÉL

1. Ezen iránymutatások célja, hogy a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának előmozdítása érdekében operatív eszközökkel ruházzák fel az Európai Uniót és annak intézményeit és szerveit. Ezen iránymutatások nyilvánvaló és következetes módon hangsúlyozzák az Európai Uniónak az erre irányuló elkötelezettségét. Az iránymutatások címzettjei mindazok, akik az Európai Unió keretén belül lépnek fel, amennyiben a felvetett kérdések a felelősségi- és hatáskörükbe tartoznak. Kiegészítik az EU keretében már elfogadott, az emberi jogokkal, a kínzással és a polgárok védelmével kapcsolatos irányelveket és egyéb közös álláspontot⁽¹⁾.
2. Ezen iránymutatások összhangban vannak az Uniónak és tagállamainak a nemzetközi humanitárius joggal kapcsolatos kötelezettségvállalásaival, és céljuk ezen jog harmadik államok, illetve adott esetben harmadik államokban működő, nem állami szereplők általi tiszteletben tartásáról való gondoskodás. Míg ugyanezek a kötelezettségvállalások kiterjednek az EU és tagállamai által a saját magatartásukban, többek között a saját erők által a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának biztosítása érdekében hozott intézkedésekre, ezek az iránymutatások nem terjednek ki az ilyen intézkedésekre⁽²⁾.

II. NEMZETKÖZI HUMANITÁRIUS JOG

Bevezetés

3. Az Európai Unió a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartása, valamint a jogállamiság elvén alapul. Ez magában foglalja a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartása előmozdításának célját is.
4. A nemzetközi humanitárius jog — amely még a fegyveres konfliktus törvénye vagy a háború törvénye néven is ismert — a fegyveres konfliktus hatásainak enyhítését célozza azok védelme révén, akik nem vagy már nem vesznek részt a konfliktusokban, valamint a hadviselés eszközeinek és módszereinek szabályozása révén.
5. A tagállamoknak meg kell felelniük a nemzetközi humanitárius jog szabályainak, amelyek szerződés útján kötik őket, vagy amelyek a nemzetközi szokásjog részét képezik. Ez a nem állami szereplőkre is vonatkozhat. Az ilyen megfelelés nemzetközi érdekű kérdés. A nemzetközi

humanitárius jog megsértése által okozott szenvedés és kár/rombolás megnehezíti a kérdések konfliktust követő rendezését. Ennélfogva úgy politikai, mint humanitárius érdekek fűződnek a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának javításához az egész világon.

A nemzetközi humanitárius jog fejlődése és forrásai

6. A nemzetközi humanitárius jog szabályait a katonai beavatkozás szükségessége és a humanitárius gondok közötti egyensúlyozás alakítja. A nemzetközi humanitárius jog olyan szabályokat foglal magában, amelyek az ellenségeskedésben közvetlenül részt nem, vagy már nem vevő személyek — mint például civilek, hadifoglyok és egyéb fogva tartottak, sérültek és betegek — védelmére, valamint a hadviselés eszközeinek és módszereinek — többek között a taktikák és fegyverek — korlátozására törekszik annak érdekében, hogy a szükségtelen szenvedés és rombolás elkerülhető legyen.
7. A nemzetközi joghoz hasonlóan a nemzetközi humanitárius jog két fő forrásból ered: nemzetközi egyezmények (szerződések) és a nemzetközi szokásjog. A nemzetközi szokásjogot az államok gyakorlata formálja, amelyet azok kötelező erejűnek fogadnak el magukra nézve. A bírósági határozatok és vezető/kiemelkedő szerzők írásai kiegészítő eszközökként játszanak közre a jog meghatározásában.
8. A nemzetközi humanitárius jog fő egyezményeinek jegyzékét ezen iránymutatások melléklete tartalmazza. A legfontosabbak az 1907-es hágai egyezmények, a négy 1949-es genfi egyezmény és azok 1977-es kiegészítő jegyzőkönyvei. A szokásjog általában elismeri a hágai szabályzatot és a genfi egyezmények legtöbb rendelkezését és az 1977-es kiegészítő jegyzőkönyveit.

Alkalmazási kör

9. A nemzetközi humanitárius jogot bármely, nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktus esetén alkalmazható, függetlenül a konfliktus eredetétől. Alkalmazható továbbá fegyveres konfliktusból származó megszállási helyzet esetében is. Eltérő jogi rendszerek alkalmazandók a tagállamok közötti, nemzetközi fegyveres konfliktusra, valamint a nem nemzetközi (vagy belső), azaz egy országban belül fennálló fegyveres konfliktusra.
10. Az olyan jellegű kérdések, hogy egy helyzet fegyveres konfliktusnak nevezhető-e, és hogy az nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktusnak minősül, a tények és a jog közötti mezsgyén húzódnak, amelyek megválaszolása számos tényező függvénye. Mindig megfelelő jogi tanácsot kell kérni és a vonatkozó körülményekről elégséges információt kell szerezni annak meghatározásakor, hogy egy helyzet fegyveres konfliktusnak nevezhető-e, valamint hogy ennélfogva a nemzetközi humanitárius jog alkalmazható-e.

⁽¹⁾ Lásd az emberi jogokról szóló párbeszédre vonatkozó EU-iránymutatásokat (Gazdasági és Pénzügyi Tanács, 2001. december 13.); az EU harmadik országok felé irányuló, a kínzással és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetéssel kapcsolatos politikájáról szóló iránymutatásokat (Általános Ügyek Tanácsa, 2001. április 9.); az EU gyermekekről és fegyveres konfliktusokról szóló iránymutatásait (Általános Ügyek Tanácsa, 2003. december 8.); és a Nemzetközi Büntetőbíróságról szóló, 2003. június 16-i 2003/444/KKBP tanácsi közös álláspontot (HL L 150., 2003.6.18.).

⁽²⁾ Az EU valamennyi tagállama részes fele a genfi egyezményeknek és azok kiegészítő jegyzőkönyveinek, és így kötik őket az azokban foglalt kötelezettségek.

11. A szerződések rendelkezései részletesebben kiterjednek a nemzetközi fegyveres konfliktusokra. A nem nemzetközi fegyveres konfliktusokra a genfi egyezmények 3. cikke rendelkezései, és amennyiben az érintett állam az egyezmény részes fele, az 1977-es II. kiegészítő jegyzőkönyve vonatkozik. A nemzetközi szokásjog szabályai a nemzetközi és belső fegyveres konfliktusokra egyaránt vonatkoznak, mindazonáltal a két rendszer között eltérések vannak.

Nemzetközi emberi jogi törvények és a nemzetközi humanitárius jog

12. Fontos különbséget tenni a nemzetközi emberi jogi törvények és a nemzetközi humanitárius jog között. Ez két különböző jogterület, és annak ellenére, hogy mindkettő főként az egyének védelmét célozza, jelentős különbség van közöttük. A nemzetközi humanitárius jog különösen a fegyveres konfliktus vagy megszállás esetében alkalmazandó. Ezzel szemben az emberi jogi törvényeket minden, az érintett állam joghatósága alá tartozó személyre alkalmazni kell, békeidőben és fegyveres konfliktus esetében egyaránt. Bár a két szabálykészlet különbözik egymástól, mégis előfordulhat, hogy egy adott helyzetben mindkettőt alkalmazni lehet, ezért néha mérlegelni kell a köztük lévő kapcsolatot. Ezen iránymutatások azonban nem terjednek ki az emberi jogi törvényekre.

Egyéni felelősség

13. A nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésének meghatározott esetei háborús bűncselekményeknek minősülnek. A háborús bűncselekményeket a népirtással és az emberiség elleni bűncselekményekkel azonos körülmények között követik el, de ez utóbbiak, a háborús bűncselekményekkel ellentétben, nem kapcsolódnak fegyveres konfliktushoz.

14. A háborús bűncselekményekért egyének viselnek személyes felelősséget. Az államoknak — nemzeti jogukkal összhangban — biztosítaniuk kell, hogy az állítólagos elkövetők a saját belső bíróságuk előtt felelnek, vagy átadják őket egy másik állam bírósága vagy egy nemzetközi büntető bíróság, mint például a Nemzetközi Büntetőbíróság előtti tárgyalás céljából⁽¹⁾.

III. OPERATÍV IRÁNYMUTATÁSOK

A. A FELLÉPÉSEKKEL KAPCSOLATOS JELENTÉSTÉTEL, FELMÉRÉS ÉS AJÁNLÁSOK

15. Az ide tartozó fellépések magukban foglalják az alábbiakat:

- a) A hatékony fellépés lehetővé tétele érdekében késelelem nélkül azonosítani kell az olyan helyzeteket, ahol

(1) Lásd a Nemzetközi Büntetőbíróságról szóló 2003/444/KKBP uniós közös álláspontot és az EU Nemzetközi Büntetőbíróságra vonatkozó cselekvési tervét. Lásd továbbá a 2002. június 13-i 2002/494/IB határozatot, amely révén a Tanács létrehozta a népirtásért, az emberiség elleni bűncselekményekért és a háborús bűncselekményekért felelős személyek tekintetében a kapcsolattartó pontok európai hálózatát; az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló 2002/584/IB kerethatározatot; a népirtással, az emberiség elleni bűncselekményekkel és a háborús bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozásról és büntetőeljárásról szóló, 2003. május 8-i 2003/335/IB határozatot.

a nemzetközi humanitárius jog alkalmazható. A felelős uniós szervek, beleértve az érintett tanácsi munkacsoportokat is, figyelemmel kísérik azokat a felelősségi körökbe tartozó területeket, ahol a nemzetközi humanitárius jog alkalmazható, szükség szerint a nemzetközi humanitárius jogról és annak alkalmazásáról kért tanácsra alapozva. Adott esetben fellépést határoznak meg és javasolnak a nemzetközi humanitárius jogok tiszteletben tartásának előmozdítására, ezen iránymutatásokkal összhangban. Adott esetben mérlegelni kell a tájékozott szereplőkkel, többek között a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságával és egyéb érintett szervezettel, mint például az ENSZ, valamint regionális szervezetekkel folytatott konzultációkat és információcserét. Megfontolás tárgyává kell tenni továbbá, amennyiben célszerű, az 1949. évi Genfi Egyezmény I. kiegészítő jegyzőkönyvének 90. cikke által létrehozott nemzetközi humanitárius tényfeltáró bizottság szolgálatainak igénybevételét, amely a tényfeltáró kapacitása és hivatali feladatai révén segítséget nyújthat a nemzetközi humanitárius jog tiszteletének előmozdításához.

- b) Amennyiben célszerű, az EU misszióvezetői és az EU megfelelő képviselői, többek között az EU polgári műveleteinek misszióvezetői, az EU katonai műveleteinek parancsnoka és az EU különleges képviselői az adott államról vagy konfliktusról szóló jelentésükbe belefoglalják a nemzetközi humanitárius jogi helyzetet is. Külön figyelmet kell szentelni azon információknak, amelyek a nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésének valószínűségét jelzik. Amennyiben megvalósítható, ezen a jelentéseknél tartalmazniuk kell az EU által meghozandó esetleges intézkedésekre vonatkozó elemzést és javaslatokat.
- c) Az uniós tárgyalásokhoz szükséges háttéranyagok szükség szerint tartalmazzák a nemzetközi humanitárius jog alkalmazhatóságára vonatkozó elemzést, és az ilyen tárgyalásokban részt vevő tagállamok továbbá biztosítják, hogy megkapják a nemzetközi humanitárius joggal kapcsolatban felmerülő kérdésekhez szükséges tanácsot. Egy fegyveres konfliktus lehetőségének fennállása esetén tájékoztatni kell a Tanács nemzetközi jogi munkacsoportját (COJUR) és az egyéb érintett munkacsoportokat. Amennyiben célszerű és megvalósítható, a COJUR feladatául lehet kitűzni, hogy a jövőbeni uniós fellépésre vonatkozó javaslatot nyújtson be a megfelelő uniós szervekhez.

B. AZ EU-FELLÉPÉSEK ESZKÖZEI HARMADIK ORSZÁGOKKAL VALÓ KAPCSOLATOKBAN

16. Az Uniónak számos eszköz áll rendelkezésére fellépéseikhez. Ide tartozhatnak a következők:

- a) Politikai párbeszéd: Amennyiben célszerű, a harmadik államokkal folytatott párbeszéd során beszélni kell a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának kérdéséről. Ez különösen fontos azon folyamatban lévő fegyveres konfliktusok esetében, amelyekről szóló jelentések a nemzetközi humanitárius jog széleskörű megsértését jelezték. Az Uniónak ugyanakkor békeidőben fel kell szólítania azon államokat, amelyek

- még ezt nem tették meg, a jelentős nemzetközi humanitárius jogi eszközökhöz — mint például az 1977-es kiegészítő jegyzőkönyvéhez és a Nemzetközi Büntetőbíróság alapokmányához — történő csatlakozásra és azok teljes körű végrehajtására. A teljes körű végrehajtás magában foglalja valamennyi szükséges végrehajtási jogszabály meghozatalát és az érintett személyzet nemzetközi humanitárius jogi képzését.
- b) Általános nyilvános közlemények: Az Uniónak a nemzetközi humanitárius joggal kapcsolatos kérdésekre vonatkozó nyilvános közleményekben, valahányszor szükségesnek tartja, hangsúlyoznia kell a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának szükségességét.
- c) Konkrét konfliktusokra vonatkozó lépések és/vagy nyilvános közlemények: A nemzetközi humanitárius jog megsértéséről érkezett jelentések után az Uniónak lépések megtételét és nyilvános közlemények kiadását kell fontolóra vennie, amelyekben elítélik az ilyen cselekedeteket és megkövetelik a felektől a nemzetközi humanitárius jog szerinti kötelezettségeket, valamint hatékony intézkedéseket hoznak a további megsértések megakadályozása érdekében.
- d) Korlátozó intézkedések/szankciók: A korlátozó intézkedések (szankciók) használata hatékony eszköz lehet a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának előmozdítására. A konfliktusok állami és nem állami felei, és az egyének ellen is ilyen intézkedések meghozatalát kell megfontolni, amennyiben az helyénvaló és a nemzetközi joggal összhangban van.
- e) Együttműködés egyéb nemzetközi szervekkel: Az Uniónak, amennyiben célszerű, együtt kell működnie az ENSZ-szel és az érintett regionális szervezetekkel a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának előmozdítása érdekében. Az egyéb szervezetekben, többek között az Egyesült Nemzetek Szervezetében tagsággal rendelkező EU-tagállamoknak is, valahányszor szükségesnek tartják, e cél irányában kell cselekedniük. A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának (VKNB), mint semleges és független humanitárius szervezet, szerződésen alapuló, elismert és megalapozott szerepe van a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben tartásának előmozdításában.
- f) Válságkezelési műveletek: Az EU válságkezelési műveletei megbízatásának szövegezésekor figyelembe kell venni a nemzetközi humanitárius jog harmadik fél általi megsértése megelőzésének és visszaszorításának a jelentőségét. Megfelelő esetekben ez magában foglalhatja a Nemzetközi Büntetőbíróság által⁽¹⁾ vagy háborús bűncselekmények más kivizsgálásánál használható információk gyűjtését.
- g) Egyéni felelősség: Míg a konfliktust követő helyzetek során néha nehéz a béke megteremtésének átfogó célja és a büntetlenség elleni küzdelem szükségessége közötti egyensúly megteremtése, az Európai Uniónak biztosítania kell, hogy a háborús bűncselekmények esetében nincs büntetlenség. Fegyveres konfliktus során elrettentő hatásként a háborús bűnösök ellen indított büntetőeljárásoknak láthatóaknak kell lenniük, és amennyiben lehetséges, abban az államban kell lefolytatni őket, ahol a bűncselekményeket elkövették. Az Uniónak ennél fogva ösztönöznie kell a harmadik államokat a nemzetközi humanitárius jog megsértésének büntetésére szolgáló nemzeti büntető jogszabályok életbe léptetését. Ennek összefüggésében kell továbbá nézni a Nemzetközi Büntetőbíróságnak és a háborús bűnösök ellen indított büntetőeljárásokra vonatkozó intézkedéseknek az EU által történő támogatását is.
- h) Képzés: A nemzetközi humanitárius joggal kapcsolatos képzés a nemzetközi humanitárius jog tiszteletének biztosításához szükséges fegyveres konfliktus idején. A képzést és az oktatást békeidőben is folytatni kell. Ez a népszerűség egészére kiterjed, habár külön figyelmet kell fordítani az érintett csoportokra, mint például a bűnüldöző szervek állományára. A katonai személyzet képzésére további kötelezettségek vonatkoznak. Az Uniónak fontolóra kell vennie a harmadik országokban a nemzetközi humanitárius joggal kapcsolatban folytatott képzést és oktatást, többek között a jogállamiság előmozdítását célzó szélesebb körű programok keretében is.
- i) Fegyverkivitel: Az Európai Unió fegyverkivitelről szóló magatartási kódexe⁽²⁾ értelmében mérlegelni kell a nemzetközi humanitárius jognak az importáló ország részéről történő tiszteletben tartását, mielőtt azon ország kiviteli engedélyeinek megadására sor kerülne.

⁽¹⁾ Lásd az Európai Unió és a Nemzetközi Büntetőbíróság közötti együttműködési és segítségnyújtási megállapodást.

⁽²⁾ 1998. június 8-án került elfogadásra, 8675/2/98 REV 2.

MELLÉKLET

A NEMZETKÖZI HUMANITÁRIUS JOG FŐ JOGI ESZKÖZEI

- Az 1907-es hágai egyezmény, IV. Egyezmény a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól
- Az egyezmény melléklete: A hadviselési szabályzat
- A fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltásáról szóló 1925. évi jegyzőkönyv
- A hadrakelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javításáról szóló, 1949-es I. genfi egyezmény
- A tengeri haderők sebesültjei, betegei és hajótöröttei helyzetének javításáról szóló, 1949-es II. genfi egyezmény
- A hadifoglyokkal való bánásmódról szóló, 1949-es III. genfi egyezmény
- A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló, 1949-es IV. genfi egyezmény
- Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (I. jegyzőkönyv) — Genf, 1977
- Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (II. jegyzőkönyv) — Genf, 1977
- A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló, 1954. évi hágai egyezmény
- A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló hágai egyezmény végrehajtási szabályzata
- A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló első hágai jegyzőkönyv, 1954
- A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló második hágai jegyzőkönyv, 1999
- A bakteriológiai (biológiai) és toxin-fegyverek fejlesztésének, gyártásának és tárolásának eltiltásáról és megsemmisítéséről szóló 1972. évi egyezmény
- 1980-as ENSZ egyezmény a mértéktelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról
- A röntgensugárral ki nem mutatható repeszekről szóló jegyzőkönyv (I. jegyzőkönyv), 1980
- Az aknák, meglepő aknák és más eszközök alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról szóló jegyzőkönyv (II. jegyzőkönyv), 1980
- Az aknák, meglepő aknák és más eszközök alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról szóló módosított jegyzőkönyv (II. módosított jegyzőkönyv), 1996
- A gyújtófegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról szóló jegyzőkönyv (III. jegyzőkönyv), 1980
- A vakító lézerefegyverekről szóló jegyzőkönyv (IV. jegyzőkönyv), 1995
- A háborús robbanóanyag-maradványokról szóló jegyzőkönyv (V. jegyzőkönyv), 2003
- A vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló 1993. évi egyezmény
- A gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, valamint megsemmisítéséről szóló ottawai egyezmény, 1997
- A volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekmények megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Törvényszék Alapokmánya, 1993
- Az 1994. január 1. és 1994. december 31. között Ruanda területén elkövetett népirtásért és a nemzetközi humanitárius jog egyéb súlyos megsértéséért felelős személyek, valamint a szomszédos államok területén elkövetett népirtásért és egyéb hasonló jogsértésekért felelős ruandai állampolgárok megbüntetésére létrejött Nemzetközi Büntetőtörvényszék Alapokmánya, 1994
- A Nemzetközi Büntetőbíróság Alapokmánya — Róma, 1998